

Десять заповідей стають у такій ситуації набором обіцянок. Це стає історією, а ще краще – обіцянкою, що розповідає, якою може бути людина, якою вільною вона може бути від зла і якою схильною до добра, бо вона створена Богом за Його образом і подобою.

Тому давайте спробуємо придивитися на ці обіцянки. Давайте подивимося на цю надзвичайну перспективу, до якої Бог запросив Мойсея, а через нього й кожну людину.

Близькість

Заповідь перша

Тоді Бог промовив усі ці слова, кажучи: «Я – Господь, Бог твій, що вивів тебе з землі Єгипетської, з дому неволі. Нехай не буде в тебе інших богів крім мене. Не робитимеш собі ніякого тесаного кумира, ані подобини того, що вгорі, на небі, ні того, що внизу, на землі, ні того, що попід землею, в водах. Не падатимеш перед ними ниць і не служитимеш їм, бо я Господь, Бог твій, Бог ревнивий, що караю беззаконня батьків на дітях до третього й четвертого покоління тих, хто ненавидять мене, і творю милосердя до тисячного покоління тим, хто люблять мене і березуть заповіді мої.¹

---

¹ Вихід 20:1-6 (пер. Івана Хоменка).

Ось як у Святому Письмі звучить перша заповідь. Як можна зауважити, це трохи довша версія від тієї, до якої ми звикли, і яку використовуємо, наприклад, у своїх щоденних молитвах. Ця версія книги Вихід набагато ширша, з новими сюжетами, вона виходить далеко за межі простого ствердження про єдність Бога, в якого ми віримо. Це не має нас дивувати. Урешті-решт, це перша, найважливіша й, можливо, навіть чи не єдина заповідь, тому її важко передати кількома словами. Усі решта – усі інші дев'ять заповідей – це лише наслідок першої, вони виникають із неї і її доповнюють. Якщо ми приймемо першу заповідь, якщо повіримо в цю обіцянку Господа, тоді все інше буде очевидним продовженням. І мені здається, що кожен, хто справді хоче зрозуміти заповіді, їхню сутність, має пройти через цю розширену версію. Цю заповідь треба побачити, так як це було записано у книзі Вихід. Тільки тоді відкриється ширша перспектива й введе нас поза очевидне твердження про єдність Бога. Це приведе нас до абсолютно чудових стосунків, до яких нас запросив Творець. Усю цю заповідь можна було б скоротити до прагнення Бога зайняти єдине, центральне місце в нашому житті. Це прагнення було виражене наказом, щоб у нашому житті не було жодного іншого бога, дослівно, як висловлюється Ягве, аби

не було жодного іншого бога «крім мене» – так Він написав Мойсею в першому реченні на кам'яних табличках. Цю фразу «крім мене» можна буквально перекласти з івриту як прохання, що «жоден бог не повинен стояти перед моїм обличчям» – так ніби Бог хотів сказати: «перед моїм обличчям у тебе не буде іншого бога». Використане тут єврейське слово «обличчя» є яскравим і неоднозначним. Звісно, воно означає обличчя, означає лице, означає те, що ми бачимо, коли дивимося в чийсь очі, але пряміше це можна перекласти, як «перед», бо, образно кажучи, обличчя – це передня частина лица, передня частина голови. Те саме слово трапляється в уривку з книги Вихід, де ізраїльтяни виходять із Єгипту, і там сказано, що коли вони втікали від єгиптян, то спереду процесії, яку вони утворили, з'явилася хмара. Тому, гадаю, слово «спереду» – це саме те слово, що красиво й буквально можна було б перекласти як те, що коли вони йшли «спереду», їх провадило Обличчя. Єврейська мова виражає цим словом також свою ідентичність: коли я знаю чийсь обличчя, чийсь «перед», я хочу сказати, що знаю цю людину, я знаю, яка вона і які її найважливіші риси. У цьому контексті значення першої заповіді звучить зовсім по-іншому, бо Бог просить Мойсея: нехай між тобою і мною не буде жодного іншого

обличчя. Варто уявити це дуже конкретно й реалістично: на вершині гори, де Мойсей один на один зустрівся з Богом, після сорока днів очікування і туги, коли нарешті двоє друзів зустрілися, коли вони нарешті подивились один на одного віч-на-віч, коли один каже іншому: насправді єдине, про що я тебе прошу, це те, щоб між нами, між моїм і твоїм обличчям нічого іншого не було, нікого іншого ніколи не було. Оскільки це одночасно, поза конкретною зустріччю Мойсея з Богом, є заповіддю, скерованою до кожної людини, у будь-який час і в будь-якому місці на землі, вона має на меті показати, що кожен, хто читає цей заклик, негайно зустрічається віч-на-віч із Богом і чує, як Бог його просить: нехай між Мною і тобою не буде жодного іншого обличчя. Це прохання про виняткову дружбу, це прохання про те, аби ніхто інший у цю дружбу не входив. Варто зазначити, що Мойсей, який написав цю заповідь саме так, а не інакше, втілює її в життя в найбуквальнішому сенсі. У книзі Вихід описано, що коли, зійшовши з гори заповідей, ізраїльтяни сорок років ходили пустелею, їхній проповідник багато часу проводив у наметі, де, як каже Біблія, зустрічався з Богом віч-на-віч. Він збудував надзвичайний зв'язок із Тим, який попросив його про це у своїй першій заповіді. Це перебування з Богом

віч-на-віч було цілком реальним – у Біблії сказано, що коли Мойсей виходив зі шкіни зібрання, його обличчя було таким яскравим, що люди просили прикривати його, бо не могли дивитися – таке надзвичайне та справжнє світло випромінювало обличчя, і вони не могли цього витримати. Цю деталь і сьогодні можна побачити на різних картинах чи скульптурах, де зображений Мойсей із двома рогами, що тягнуться з його голови. Єврейський вислів, що використовується в Біблії для опису сяйного обличчя патріарха, можна зрозуміти саме як «роги, що світяться», що водночас передає певну насторогу, пов'язану із цим явищем. Обличчя Мойсея, який годинами перебував із Богом, ставало ніби наметом, що відкриває двері у світ, якого ми не знаємо, який ні з чим не зрівняється і викликає крім захоплення ще й насторогу – як твердить Біблія: той, хто побачив Бога, той довше жити не може. Саме такий світ, надзвичайний і незрозумілий для нас, відкривається під час нашої зустрічі з Богом, який просить винятковості. Таку дорогу нам відкриває перша заповідь.

Ця заповідь показує, що йдеться не про стосунки Бога зі світом, Бога з людьми чи навіть стосунки Бога з обраним, улюбленим народом. Це реальність, яку можна зрозуміти лише з точки зору

особистої, дуже індивідуальної зустрічі конкретної людини з Богом, віч-на-віч, дивлячись одне одному в очі, де одне з цих облич, безмежно вірне Коханню, каже іншому: будь ласка, нехай між нами не буде жодного іншого обличчя, нехай не буде нікого іншого – це, мабуть, найінтимніша зустріч і прохання, яке лишень можна уявити, бо обличчя біля обличчя найближче саме тоді, коли люди хочуть поцілуватися, коли вони можуть дозволити собі це втручання у взаємну інтимність, яку треба підтримувати близькістю, бо інакше стає соромно. Коли ми читаємо або молимося цією заповіддю, то чи уявляємо, що це власне і є запрошенням до поцілунку? До інтимності? До близькості?

Звісно, цим таємниці заповіді не вичерпуються. Звернувшись із проханням про близькість, Бог перераховує все, що може їй перешкоджати, так, ніби Бог говорив про тих людей, які хотіли б стати поміж цих двох облич, що дивляться собі в очі. Тут з'являються статуї, ідоли, малюнки. Слово «статуя» або «ідол», яке Біблія тут уживає буквально, означає щось витесане, що здається досить очевидним. Зрештою, ідолопоклонство тих часів виражалося в тесанні численних кам'яних або дерев'яних статуй і зображень язичницьких богів. Це тесання в мові Біблії змальовано досить потужно, ніби

з тією силою, з якою видобувають статуї з каменю. Тут можна інтуїтивно побачити ситуацію людини, що втрачає перед очима це обличчя Бога, коли в той люблячий погляд заходить щось інше. Отже, якщо ми повіримо в щось інше, якщо нашим головним обличчям, на яке ми дивитимемося, буде інше, якесь людське чи інше прагнення, мрія чи будь-яка інша реальність, що має нам дати щастя, тоді це просто тупа тесана колода як порівняти з Богом. Порівнюючи з тим, наскільки Він прекрасний, наскільки Він унікальний і особливий, який Він чудовий і як нескінченно заповнює всі смутки і прагнення. Усе те, що ми зазвичай ставимо перед ним, те, що стає важливішим за Нього, – це просто тупі обтесані колоди. Так, ніби Бог сказав Мойсеєві: «Ти ніколи не знайдеш такого прекрасного, як я, ніколи – навіть якщо шукатимеш по всьому світу – Ти не зустрінеш когось навіть трохи схожого на мене».

Для деякого, особливо для тих, хто ніколи не чув Божого голосу, це може звучати якось гордо й самовдоволено. Але це і є правда про Бога. Немає нікого прекраснішого за Нього, немає нікого, хто любив би більше, ніж Він. Немає нікого, хто міг би навіть любити схоже до Нього.

Другою інтуїцією, яку можна витягти із цього образу, є жорстокість і брутальність усіх цих